

TÜRKİYE TURİZM TALEBİ: BİR ÇEKİM MODELİ UYGULAMASI¹

TOURISM DEMAND of TURKEY: A GRAVITY MODELLING APPROACH

Selahattin YAVUZ

Erzincan Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, ERZİNCAN
(syavuz@erzincan.edu.tr)

Burhan KABADAYI

Erzincan Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, ERZİNCAN
(burhankabadayi@gmail.com)

Nurettin SAVAŞ

Erzincan Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, ERZİNCAN
(nsavas@erzincan.edu.tr)

Aslı Cansin DOKER

Erzincan Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, ERZİNCAN
(cansindoker@gmail.com)

ÖZ

Turizm gelirleri son yıllarda kronikleşen cari açığın olumsuz etkilerini azaltmada önemli bir faktördür. Ülkelerin döviz ihtiyaçlarını karşılamada yardımcı bir sektör olan turizm sektörü dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de önemsenmektedir. Bu çalışmada 2008, 2009 ve 2010 yılına ait verilerle Türkiye'ye gelen turist sayısını etkileyen faktörler çekim modeli vasıtasıyla ayrı ayrı incelenmiştir. Türkiye'ye gelen turist sayısını etkileyen faktörler çekim modelleri taslağı altında şu şekilde belirlenmiştir; gelen turistlerin buldukları ülkelerin Türkiye'ye mesafesi, gelir düzeyleri, nüfus potansiyeli ve bazı kukla değişkenler. Kukla değişken olarak; gelen turistlerin Türkiye ile kültürel ve etnik bağları, kullanılan dil grupları ve politik ve ekonomik entegrasyon grupları dikkate alınmıştır. Veriler Dünya Bankası ve Türkiye İstatistik Kurumu veri tabanlarından temin edilmiş ve çalışmanın uygulama bölümünde yatay kesit regresyon modelleri kullanılmıştır. Çalışmada Küresel Finansal Krizin etkili olduğu 2008 ve sonrası yıllar için de modeller oluşturulup elde edilen katsayıların kriz dönemine göre değişiklik arz edip etmediği incelenmiştir. Genel olarak elde edilen sonuçlara göre ülke mesafeleri gelen turist sayılarını olumsuz etkiliyorken, ülke gelirleri olumlu yönde etkilemektedir. Türkiye'nin kültürel bağlarının bulunduğu ülkelerden ve üye olduğu birlikliklerden ülkeye daha fazla ziyaretçi gelmektedir.

Anahtar Sözcükler: Talep, Turizm talebi, Çekim modelleri

Jel Kodları: C31, L83

¹ Bu çalışma, 26 Mayıs 2013 tarihinde Bosna ve Hersek'te 14. Uluslararası Ekonometri, Yöneylem Araştırması ve İstatistik Sempozyumunda sunulmuştur.

ABSTRACT

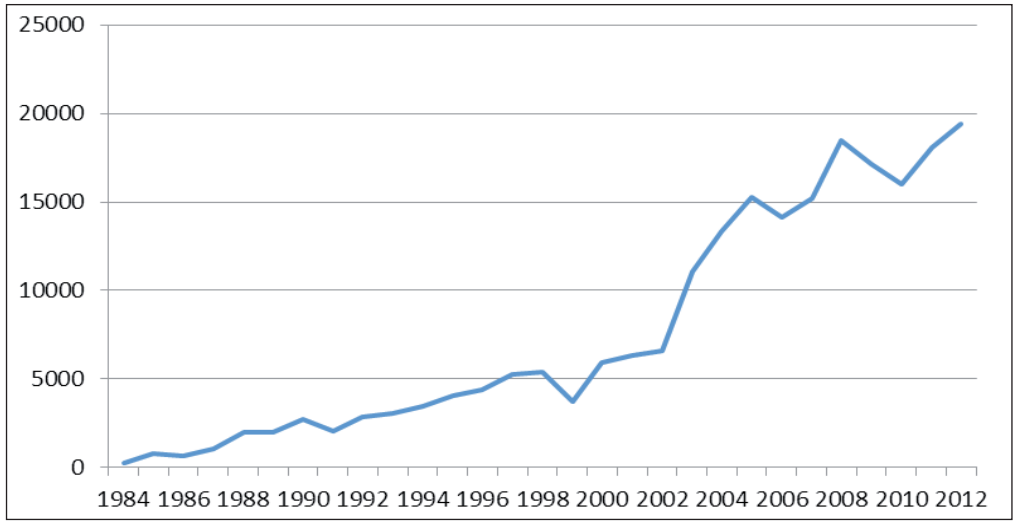
Recently, revenue from tourism is the most important factor for decreasing negative effects of financial deficit. As all countries consider Exchange demand satisfaction from tourism sector, in Turkey, there is the same consideration on this sector. This study is analysed factors which affect the number of tourist from other countries with using gravity modelling approach. Those factors are determined such that: tourist's distance between Turkey and chosen county, their level of income, their counties' population potential, and some dummy variable. Those dummy variables are used for tourist's cultural and ethnical relationships, tourist's linguistic family, and their countries' political and economic integrated groups. In this study, data is received from World Bank and Turkish Statistical Institute database and the practical part of the cross-sectional regression models were used. This study examined with using different econometric models and getting coefficients from them whether or not 2008 Global Financial Crisis has a negative impact on tourism demand in Turkey. Generally, depends on study results distance between Turkey and chosen countries affects on tourism demand negatively on the other hand, income has positive effect on tourism demand. As a result of this research, it is confirmed that there is higher demand for tourism to Turkey from culturally related countries and countries which have membership as same union membership or collaborations with Turkey.

Key Words: Demand, Tourism demand, Gravity modelling

Jel Classification: C31, L83

1. Giriş

Son 10 yıldan beri Türkiye'nin gerek bazı ülkelerle diplomatik anlaşmalar sonucu vizelerin kaldırılması, gerekse ülkenin fiziksel altyapısının geliştirilmesi sayesinde turizm talebinde dikkati çeken bir artış görülmektedir (Uçak, 2011) Türkiye, uluslararası kuruluşların yayımladığı yıllık büyüme raporlarında pozitif büyüme tahminlerine konu olmaktadır (IMF, 2011). Gerek kültürel gerekse iş turizmine elindeki kaynaklarla hitap edebilen Türkiye, Dünya Turizm Örgütünün raporlarında 1980 yılından sonra önemli bir yere sahip olmuştur. (UNWTO,2011) Tüm bunların yanı sıra Türkiye'ye girişlerde alınan giriş harcı da turizm talebi artıkça devlete dolaysız vergi geliri sağlamaktadır. Sektörel bazda ele alınacak olursa turizm; tüm dünyada olduğu gibi cari açıkların giderilmesinde hizmet sektörü özellikle de turizm önemli yer tutmaktadır. Hizmet sektörleri içerisinde turizmin sektörel payı her ülkede olduğu gibi Türkiye'de de artmaktadır. Son 10 yılın verilerine göre turizm gelirlerindeki artış trendi hızı oldukça yüksektir. Turizmde ticarete konu olan malın, klasik iktisadi mal tanımının dışında olup stoklanamaması (boş otel odasının seneye devrinin olmayışı) sektörü hızlı tüketim ve gelir sağlayabilen bir kaynak haline getirmektedir (Karagöz, 2008). Fizik alanındaki yerçekimi kanunundan yola çıkılarak akışı analiz etmekte kullanılan çekim modellemesi yaklaşımı, iktisadi çalışmalarda uluslararası ticari akışları, bu akışların yönünü ve son dönemde de turizm talebi ve sektörel akışı gerek yatay kesit verilerle gerekse panel verilerle yer almaktadır. Bu çalışma da 2008 yılında gerçekleşen ve etkileri çeşitli ülkelerde süre gelen küresel finansal kriz Türkiye deki turizm talebini olumsuz yönde etkileyip etkilemediği incelemiştir. Çalışmada modelin kurulmasında kullanılan veriler yardımıyla turizm talebi içerisindeki etken faktörlerin ağırlıkları da yorumlanmıştır. Değişkenlerden ülkenin diğer ülkelerle olan mesafesi, çalışmanın sonucunda araştırmacıya uzaklığın ne yönlü talebi etkilediği yorumunu sağlamaktadır. Diğer bir değişken olan ülkelerin gelirleri ise turizm talebine gelir etkisini göstermektedir.

Şekil 1. Yıllara Göre Turizm Gelirleri (ABD Doları)

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, 2013

1. Literatür Taraması

Türkiye’de turizm talep tahminini içeren pek çok çalışma literatüre geçmiştir. Bu çalışmalarını birbirinden ayıran en önemli unsur kullandıkları analiz yöntemleri olmuştur. Halıcıoğlu (2004), 2004 yılında yayımlanmış olan çalışmasında ARDL yöntemini kullanarak Türkiye deki turizm talebinde istikrarlı yapı tespitinde bulunmuş ve yabancı turistlerin Türkiye’yi tercih etmesindeki en anlamlı faktörün genel dünya gelir düzeyi olduğu sonucuna varmıştır. Bundan önceki dönemlerde genellikle ülkeler arası ve/veya ticari bloklar arası akışı incelemek için kullanılmış olan çekim modeli yaklaşımında kesit veri ya da zaman serileri kullanılmıştır. Fakat son dönemde panel veri analizinin literatüre girmesiyle beraber çekim modeli yaklaşımında da panel data kullanılmaya başlanmıştır (Matyas, 1998). Kabadayı ve Güneş (2013) çalışmalarında, bu çalışmadaki değişkenleri kullanarak panel veri analizi yapmışlardır. Çekim modelleri daha önceki çalışmalarda teorik altyapısındaki bazı eksiklikler nedeniyle bazı eleştirilerle karşılaşmış olsa da son 20 yılda yapılmış olan çalışmalarla yeterince geliştirilmiştir. İngiltere’deki turizm talebini çekim modeliyle incelemiş olan Durbarry (2004), turizm hizmet sektörü akışının fiyat ve döviz kurunun etkilerini incelemiş ve bu etkilerin anlamlı olduğunu yayınlamıştır. Aynı zamanda İngiltere’yi diğer Avrupa Birliği üyesi ülkelere ayıran ekonomik ve mali bir takım göstergelerle ilgili çıkarımlarda bulunmuştur. İngiltere’de ki turizm talebinin sterlinin convertibilitesine karşı hassas olduğunu belirtirken, vergi oranlarının karşılaştırmalı olarak yüksek olmasının Avrupa ülkeleriyle turizm talep rekabetini olumsuz etkilediği sonucuna varmıştır (Durbarry, 2004). Çekim modeli yaklaşımının turizm sektörüne uygulanabilirliği; turizmin uluslararası ticaret döngüsünün içerisinde sermaye emek odaklı bir hizmet olarak önemli bir yeri olmasıdır. Fakat bu sermaye emek odaklı hizmet sektörünün içerdiği mal klasik iktisadi mal tanımının dışında ölçülemez ve sıradan olmayan diğer bir deyişle her ülkeye göre değişim gösterebilen şeydir (Ayasofya camii, Eiffel Kulesi, Londra Köprüsü, big ben vb.) Çekim modeli yaklaşımı turizm sektörüne uygulayan çalışmalardan bir tanesi de Papatheodoru’nun Akdeniz ülkelerindeki turizm talebini ADIS ile

incelemiş ve 1960 ile 1999 yılları arasında Akdeniz ülkelerine olan turizm talebinin artışını ve Türkiye'nin dikkati çeken yükselişini yorumlamıştır (Papatheodoru, 1999).

Khadaroo ve Seetana, çekim modeli yaklaşımı ile ulaşımdaki altyapının 28 ülkedeki 1990-2000 yılları arasında turizm talebini çekim modeli yaklaşımı ile incelemiş ve ulaşımdaki altyapının en hassas olduğu destinasyonların Afrika ve Asya ülkeleri olduğu sonucuna varılmıştır. Munoz ve Amaral, İspanya'ya olan turizm akışını panel veri seti kullanarak incelemiş, fiyatlar genel seviyesi, döviz kuru ve İran-İrak savaşının etkilerinin anlamlı çıktığı sonucuna ulaşmıştır.

İçöz vd'nin (1998) Türkiye'ye en fazla turist gönderen on Avrupa ülkesi için turizm talebini etkileyen arz-yanlı faktörleri araştırdıkları çalışmada ise turizm talebi üzerinde tüketici fiyat endeksi ve döviz kurunun çok, yatak sayısının ise az etkili olduğu sonucuna varılmaktadır.

2. Metodoloji

Fizik literatüründen sosyal bilimlere uyarlanan çekim hipotezi ilk olarak uluslar arası ticaret alanında kullanılmaya başlanmıştır. Yapılan ilk çalışmada Tinbergen(1962), Hecksler-Ohlin modeli kullanılmış, ticarete konu olan malların fiyatları ile sınırların etkisi incelenmiştir. Pöyhönen(1963) ve Linnemann(1966) yaptıkları çalışmalarda bu modelle farklı değişkenler eklemiş ve uluslar arası ticaret terosinin bu çerçevede gelişmesini sağlamışlardır. Son yıllara kadar çekim hipotezine yöneltilen eleştirilerinin başında, teorik eksiklik gösterilirken, Head ve Ries(2008), Grogger ve Hanson(2011) çalışmalarında özellikle doğrudan yabancı yatırımların çekim modellemesiyle hareketleri ve akışlarını ortaya koyarak tekrar çekim hipotezinin kullanılabilirliğini ortaya kaymuşlardır. Isaac Newton(1687) tarafından yer çekim kanunu olarak bilinen kanun temelde çekim kuvveti; iki cismin kütleleri ile doğru, iki kütle arasındaki mesafe ile ters ilişkilendirilmektedir. (Anderson vd. 2001) Bu kanun şu şekilde modellenmiştir;

$$F_{ij} = G \frac{M_i M_j}{d_{ij}^2}$$

Burada F_{ij} çekim kuvvetini, G çekim sabiti diğer bir ifade ile yer çekimini, M_i ve M_j ise iki kuvveti ve d ise bu iki kuvvet arasındaki oransal mesafenin karesini ifade etmektedir. bu kanundan hareketle sosyal bilimlerde kullanım alanı, akımların ya da hareketlerin modellenmesi olarak belirlenmiştir. Çekim hipotezi ya da modellemesi, uluslararası iktisat alanında yerçekimini iktisat temelinde ele alınmasını sağlamaktadır. Bu çalışmanın motivasyonu olan Tingeberer'in modellemesi;

$$Y_{ij} = \beta_0 \frac{X_i^\alpha X_j^{\beta_1}}{D_{ij}^\gamma}$$

Şeklinde dir. Modelde çekim hipotezine konu olan mesafe kavramı iktisatta ki taşıma maliyetleri, ulaşım maliyetleri bir takım önemli açıklayıcı unsurları göstermektedir. Aynı zamanda uzaklık çalışmamıza da konu olan turizm talebi üzerinde de önemli bir etkisi sahip olup olmadığı yine modelde incelenmiştir. Modele ve çekim modeli yaklaşımına konu olan uzaklık kavramı aynı zamanda çalışmamız açısından kültürel farklılığında bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Çalışmamızda kullanılan modelin spesifikasyonu tam logaritmik model olarak belirlenmiştir.

$$LOGTOUR = \beta_0 + \beta_1 LGDPPC_i + \beta_2 LPOP_i - \beta_3 LDIST_i + \beta_4 DUM_i + u_i$$

3. Veriler ve Ampirik Analiz

Çalışmada Türkiye'ye yönelik turizm talebi çekim modeli çerçevesinde yatay kesit regresyon analizleriyle incelenmek istenmiştir. Türkiye'ye yönelik turizm talebinin göstergesi olarak Türkiye'ye gelen toplam yabancı ziyaretçi sayısı dikkate alınmıştır (LTOUR). Çalışmada kullanılan değişkenler logaritmik ifade edilmiştir. Ülkeye gelen yabancılar milliyet unsuruna göre sınıflandırılmıştır. Çalışma toplam 94 gözlemden oluşmaktadır. Modelde kullanılan açıklayıcı değişkenler ise Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçilerin kendi ülkelerinin kişi başına GSYİH değerleri (LGDPPC), ülkelerin nüfus düzeyleri (LPOP), ülkelerin İstanbul'a olan uzaklığıdır (LDIST). Çalışmada, kullanılan değişkenlerin logaritmik değerleri kullanılmıştır. Ayrıca modelde Türkiye ile Türkiye'ye ziyarete gelen yabancıların buldukları ülkeler arasında söz konusu dini, etnik, siyasi ve askeri bağlar kukla değişkenlerle belirtilerek modelde kullanılmıştır. Ülke nüfusunun %50'den fazlası Müslüman olan ülkeler DUM1 kukla değişkeniyle, Türkiye ile etnik bağı olan ülkeler DUM2 kukla değişkeniyle, AB'ne üye olan devletler DUM3 kukla değişkeniyle ve NATO'ya üye olan devletler DUM4 kukla değişkeniyle modele dahil edilmiştir. Kukla değişkenler şu şekilde gösterilmiştir:

$$DUM1_i = \begin{cases} DUM1_i = 1 & \text{eğer } i; \text{ ülke nüfusunun \%50'den fazlası müslümansa} \\ DUM1_i = 0 & \text{eğer } i; \text{ ülke nüfusunun \%50'den azı müslümansa} \end{cases}$$

$$DUM2_i = \begin{cases} DUM2_i = 1 & \text{eğer } i; \text{ ülkenin Türkiye ile etnik bağları varsa} \\ DUM2_i = 0 & \text{eğer } i; \text{ ülkenin Türkiye ile etnik bağı yoksa} \end{cases}$$

$$DUM3_i = \begin{cases} DUM3_i = 1 & \text{eğer } i; \text{ ülke AB'ye üye ise} \\ DUM3_i = 0 & \text{eğer } i; \text{ ülke AB'ye üye değilse} \end{cases}$$

$$DUM4_i = \begin{cases} DUM4_i = 1 & \text{eğer } i; \text{ ülke NATO'ya üye ise} \\ DUM4_i = 0 & \text{eğer } i; \text{ ülke NATO'ya üye değilse} \end{cases}$$

Çalışmada 2011, 2010 ve 2009 yılları için birbirinden bağımsız üç model geliştirilmiştir. Ayrıca her kukla değişken için teker teker model kurgulanmıştır. LTOUR değişkeni Türkiye İstatistik Enstitüsü (TUİK) veri tabanından, LGDPPC ve LPOP değişkeni Dünya Bankası veri tabanından, LDIST değişkeni ise <http://www.timeanddate.com> internet adresinden temin edilmiştir. Regresyon modeli şu şekilde oluşturulmuştur:

$$LTOUR = \beta_0 + \beta_1 LGDPPC_i + \beta_2 LPOP_i + \beta_3 LDIST_i + \beta_4 DUM_i + u_i$$

Model tahmini Eviews 7,2 paket programıyla gerçekleştirilmiş ve 2011 yılı yatay kesit verileri için oluşturulan model Tablo 1'de gösterilmiştir. Tablo 1'de A %1 önem düzeyini, DW Durbin Watson istatistiğini ve White değişken varyans test istatistiğini belirtmektedir.

Tablo 1. 2011 Yılı Yatay Kesit Verileri

Değişkenler	Katsayılar	t değerleri	Katsayılar	t değerleri	Katsayılar	t değerleri	Katsayılar	t değerleri
Sabit	2.597	1.049	-0.188	-0.09	2.356	1.041	2.494	1.102
LGDPCC	0.826 ^A	5.346	1.014 ^A	7.571	0.834 ^A	5.308	0.799 ^A	5.173
LPOP	0.738 ^A	7.833	0.811 ^A	9.264	0.739 ^A	7.814	0.734 ^A	7.802
LDIST	-1.44 ^A	-9.67	-1.484 ^A	-10.829	-1.426 ^A	-8.468	-1.397 ^A	-8.677
DUM1	-0.08	-0.263						
DUM2			2.017 ^A	4.057				
DUM3					0.048	0.89		
DUM4							0.214	0.64
R ²	0.59		0.65		0.59		0.59	
Ad. R ²	0.57		0.64		0.57		0.57	
DW	1.64		1.62		1.64		1.62	
Jarque-Bera	0.449		5.00 ^C		0.455		0.257	
White	0.289		0.741		0.855		0.615	

A, B ve C simgeleri sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde anlamlılık seviyesine belirtmektedir. DUM1, DUM2, DUM3 gölge değişkenlerdir. DW Durbin Watson istatistik değeridir.

Analiz sonuçlarına göre LGDPCC ve LPOP değişkenleri dört kukla değişkeni için oluşturulan modelde %1 önem düzeyinde anlamlı bulunmuş ve Türkiye'ye yönelik turizm talebi üzerinde pozitif etkiye sahiptir. Türkiye'nin dini, etnik, siyasi ve askeri ilişkilerde bulunduğu ülkeler için oluşturulan kukla değişkenlerden sadece Türki Cumhuriyetler için oluşturulan kukla değişkenin katsayısı istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif etkili bulunmuştur. LDIST değişkeni ise negatif işaretli ve %1 önem düzeyinde anlamlıdır.

Modelin Durbin-Watson katsayısı 2'ye yakın bir değer olarak hesaplanmıştır. Değişken varyans White testi ile sınanmış ve değişken varyans sorunuyla karşılaşmamıştır (White, 1980). Çalışmada normallik dağılımı Jarque-Bera istatistiği ile kontrol edilmiş ve 2011 yılı için oluşturulan model genelde normallik dağılımına uyduğu gözlenmiştir (Jarque ve Bera, 1980).

2010 yılına ait yatay kesit regresyon analizi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. 2010 Yılı Yatay Kesit Verileri

Değişkenler	Katsayılar	t değerleri	Katsayılar	t değerleri	Katsayılar	t değerleri	Katsayılar	t değerleri
Sabit	5.088 ^C	1.889	1.092	0.463	3.320	1.330	3.489	1.398
LGDPCC	0.823 ^A	4.907	1.091 ^A	6.028	0.923 ^A	5.325	0.884 ^A	5.185
LPOP	0.620 ^A	6.051	0.702 ^A	7.108	0.638 ^A	6.113	0.632 ^A	6.096
LDIST	-1.505 ^A	-9.28	-1.526 ^A	-9.44	-1.465 ^A	-7.876	-1.433 ^A	-8.069

Tablo 2 devamı

DUM1	-0.528	1.433						
DUM2			1.713 ^A	3.558				
DUM3					0.10	0.257		
DUM4							0.288	0.782
R ²	0.57		0.59		0.55		0.56	
Ad. R ²	0.55		0.58		0.53		0.54	
DW	1.678		1.75		1.742		1.71	
Jarque-Bera	2.297		11.93 ^A		7.02 ^B		6.544 ^B	
White	2.90 ^A		1.69 ^C		1.27		1.59	

A, B ve C simgeleri sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde anlamlılık seviyesine belirtmektedir. DUM1, DUM2, DUM3 gölge değişkenlerdir. DW Durbin Watson istatistik değeridir.

Tablo 2'de A, B ve C sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyini, DW Durbin Watson istatistiğini ve White değişken varyans test istatistiğini belirtmektedir.

2010 yılı analiz sonuçları 2011 yılı analizleriyle paralellik göstermektedir. LGDPPC ve LPOP değişkenleri için anlamlı ve pozitif işaretli katsayılar temin edilmiştir. LDIST değişkeni ise LTOUR değişkeni üzerinde anlamlı ve negatif etkiye sahiptir. Kukla değişkenlerden sadece DUM2 kukla değişkeni istatistiki açıdan anlamlı bulunmuştur ancak DUM2 için geliştirilen model normal dağılıma uymamaktadır ve model değişken varyans içermektedir.

2009 yılı için oluşturulan model Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. 2009 Yılı Yatay Kesit Verileri

Değişkenler	Katsayılar	t değerleri	Katsayılar	t değerleri	Katsayılar	t değerleri	Katsayılar	t değerleri
Sabit	4.266	1.467	1.429	0.54	3.714	1.395	3.913	1.468
LGDPPC	0.766 ^A	4.272	0.956 ^A	5.877	0.805 ^A	4.379	0.755 ^A	4.167
LPOP	0.693 ^A	4.272	0.763 ^A	7.138	0.700 ^A	6.297	0.691 ^A	6.251
LDIST	-1.518 ^A	-8.694	-1.552 ^A	-9.29	-1.516 ^A	-7.674	-1.471 ^A	-7.788
DUM1	-0.156	-0.444						
DUM2			1.795 ^A	2.94				
DUM3					-0.013	-0.031		
DUM4							0.220	0.56
R ²	0.52		0.56		0.52		0.52	
Ad. R ²	0.50		0.54		0.50		0.50	
DW	1.872		1.781		1.867		1.856	
Jarque-Bera	10.03 ^A		15.78 ^A		9.66 ^A		10.68 ^A	
White	1.316		1.115		1.392		0.957	

A, B ve C simgeleri sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde anlamlılık seviyesine belirtmektedir. DUM1, DUM2, DUM3 gölge değişkenlerdir. DW Durbin Watson istatistik değeridir.

Tablo-3'te A %1 önem düzeyini, DW Durbin Watson istatistiğini ve White değişken varyans test istatistiğini belirtmektedir. 2009 yılına ait yatay kesit regresyon modelleri 2010 ve 2011 yılları analiz sonuçlarıyla benzer sonuçlar vermektedir. Ancak 2009 yılı yatay kesit modelleri normal dağılıma uymamaktadır.

Sonuç olarak gerçekleştirilen analizlerde, Türkiye'ye gelen yabancıların gelirlerinin Türkiye turizm talebi üzerinde pozitif ve anlamlı etkiye sahip olduğu gözlenmiştir. 2009 yılına ait gelir değişkeni katsayısı incelendiğinde gelir esnekliğinin 2010 ve 2011 yıllarına göre düşük olduğu gözlenmiştir. 2009 yılının ABD merkezli küresel finansal krizin etkilediği döneme denk geldiği göz önünde bulundurulduğunda kriz dönemlerinde Türkiye'ye yönelik turizm talebi üzerinde gelir değişkeninin etkisinin azalması beklenmektedir. Ülkelerin nüfus potansiyeli ile Türkiye'ye yönelik turizm talebi arasında anlamlı ve pozitif ilişki bulunmuştur. Yabancı ülkelerin Türkiye'ye olan mesafesi ile Türkiye'ye yönelik turizm talebi arasında ise negatif ilişki bulunmuştur.

Beklenenin aksine kukla değişkenler için anlamlı bir etkiye ulaşılamamıştır. Kabadayı ve Güneş (2013) çalışmasının öngörülerinin aksine bu çalışmada Türkiye'nin diğer ülkelerle dini, etnik, siyasi ve askeri ilişkilerde bulunması turizm talebi üzerinde anlamlı etkisi bulunmamıştır. Bu durum çalışmada kullanılan yatay kesit modelinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Yatay kesit modelleri değişkenler arasında uzun dönemli ilişkiler hakkında bilgi vermemektedir. Uzun dönemli ilişkilerin ortaya konulması için panel veri analizleri tekniği kullanılabilir. Kabadayı ve Güneş (2013) çalışmasında aynı model aynı değişkenlerle panel veri analizleri tekniğiyle kurgulanmış ve Türkiye'nin dini, etnik, siyasi ve askeri ilişkilerde bulunmasının Türkiye'ye yönelik turizm talebini arttırdığı gözlenmiştir.

Sonuç

Turizmin sektörel yapı olarak; kronikleşen cari açığın azaltılmasındaki önemli bir rol oynadığı açıktır. Gerek ülkenin döviz talebini karşılama da ki rolü ile gerekse altyapısal olarak ülkelerin kalkınmasını sağlaması sektörün önemini daha da arttırmaktadır. Çalışmada, Türkiye'ye gelen turist sayısını etkileyen faktörler çekim modeli yaklaşımı kullanılarak incelenmiştir. 2008, 2009 ve 2010 yıllarına ait veriler temel alınmıştır. Modelde gelen turist sayını etkileyen faktörler; ülkelerin konu olan ülkeye uzaklığı, gelir düzeyleri, nüfus potansiyelleri olarak temel düzeyde belirlenmiştir. Ayrıca modele eklenmiş olan kukla değişkenler yardımıyla gelen turistlerin etnik bağları, kullandıkları diller ve ekonomi-politik, entegrasyonları incelenmiş. Yapılan analizlerin sonucunda, çalışmamızda ülkelerin Türkiye ye olan uzaklıklarının turizm talebini olumsuz yönde etkilediği görülürken, ülkelerin gelirlerinin olumlu etkilerinin olduğu tespit edilmiştir. Kullanılan kukla değişkenler yardımıyla ise kültürel bağların daha fazla olduğu ülkelere gelen taleplerin daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışmada varılan sonuçlar kullanılan yatay kesit veri analizi ile elde edilmiştir; ilerideki çalışmalarda panel veri analizi kullanılarak ilgili perspektiften sonuçlar yorumlanılabilir.

Kaynakça

- Anderson, J.E. (1979) A Theoretical foundation for gravity Equation, American Economic Review, Vol.93(1), 170-192.
- Anderson, J.E. and Eric van Wincoop. (2001) "Gravity with Gravitas: A Solution to the Border Puzzle", NBER Working Paper No.8079.

- Durbarry, R. (2000). Tourism Expenditure in the UK: Analysis of Competitiveness Using a Gravity-based Model, Christel DeHaan Tourism and Research Institute, Nottingham University, Research Paper, No. 2000/1.
- Halicioğlu, F. (2004) "An ARDL model of aggregate tourism demand for Turkey", Global Business and Economics Review 2004 Anthology, 614-624.
- Head, Keith ve John Ries.(2008). "FDI as an Outcome of the Market for Corporate Control: Theory and Evidence" Journal of International Economics, Vol.74,2-20.
- Grogger, Jeffrey ve Gordon H.Hanson.(2008) "Income Maximization and the Selection and Sorting of International Migrants" NBER Working Paper No. 13821.
- İçöz, O., Var, T. ve Kozak, K. (1998). Tourism Demand in Turkey, Annals of Tourism Research, (25): 236-240.
- Jarque, Carlos M.; Bera, Anil K. (1980). "Efficient tests for normality, homoscedasticity and serial independence of regression residuals". Economics Letters 6 (3): 255-259.
- Kabadayı, Burhan ve Güneş, Erkan (2013), "Türkiye turizm talebini açıklamaya yönelik bir panel çekim modeli analizi", Yayınlanmamış çalışma
- Khadaroo J., B. S. (2008). The role of transport infrastructure in international tourism development: A gravity model approach. Tourism Management , 831-840.
- Karagöz, K. (2008). Türkiye'nin Turizm Potansiyeli: Çekim Modeli Yaklaşımı. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi , 149-156.
- Linnemann, H. (1966) An Econometric Study of International Trade Flows, North Holland, Amsterdam.
- Matyas, L. (1998). The Econometrics of Gravity Models. Melbourne: Melbourne Institute of Applied Economics and Social Research.
- Papatheodoru, A. (1999). The Demand of international tourism in the Mediterranean Region. Applied Economics,31 , 619-630.
- Pöyhönen, P. (1963) A Tentative Model for the Volume of Trade Between Countries, Weltwirtschaftliches Archiv, Vol.90,23-40.
- Teresa Monoz, T. P. (2000). An Econometric Model for International Tourism Flows to Spain. Applied Econometrics Letters , 525-529.
- Tinbergen, J. (1962) An Analysis of World Trade Flows, J.Tinbergen (ed):Shaping the World Economy, New York: The Twentieth Century Fund.
- Uçak, H. (2011). Türkiye'nin Yurtdışı Turizm Talebi. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 12, Sayı 2 .
- Unwto (Unite Nations World Tourism Organization) (2011); UNWTO Tourism Highlights, <http://www.unwto.org/facts/menu.html>, Erişim Tarihi: 10.05.2011.
- White, H. (1980). "A Heteroskedasticity-Consistent Covariance Matrix Estimator and a Direct Test for Heteroskedasticity". Econometrica 48 (4): 817-838.

